

АНТИ

релігійний абсурд: «полювання на відьом» чи зазіхання на релігійну свободу?

Світлана ФІЛОНЕНКО

Відколи Україна отримала досить ліберальний Закон «Про свободу совісті та релігійні організації» (1991 р.), на світ Божий з'явилося чимало нових релігійних громад, незрозумілих, а часом і підозрілих для широкого загалу. Фахівці називають такі утворення новими релігійними рухами, а громадськість – «тоталітарними сектами» або «деструктивними культурами». Ми вирішили звернутися до досить відомих фахівців у цій сфері – релігієзнавця та юриста, щоб вони відповіли на запитання, які найчастіше хвилюють суспільство.

Наш співрозмовник: доктор філософських наук, релігієзнавець, президент Української асоціації релігійної свободи **Віктор ЄЛЕНСЬКИЙ**.

34

– Вікторе Євгеновичу, слово «секта» часто використовується в контексті деструктивного й тоталітарного впливу на окремих осіб. Через таке негативне емоційне забарвлення фахівці уникають послуговатися ним, надаючи перевагу термінам «релігійні організації», «нові релігійні рухи» тощо. А як правильно насправді?

– Коли йдеться про соціологію релігії, термін «секта» є цілком прийнятним. У цій науковій дисципліні існує певна градація – секти, деномінації, церкви. Секта в соціології релігії – це група, що протиставляється світу, який уважає зіпсованим, гуртується у невеликі спільноти «обраних», підкреслює винятковість обраного ними шляху.

Багато релігійних спільнот, котрі позначаються домінуючими церквами як секти, такими не є. Наприклад, Церква Ісуса Христа Святих Останніх Днів (мормони) – це

мільйони людей, що беруть участь у суспільно-політичному, громадському житті. Або візьмімо Джиммі Картера, 39-го президента США кінця 1970-х. Він був баптистом, котрий надавав величезного значення своїй релігії та щонеділі проповідував у церкві. Натомість у СРСР баптизм був свого роду субкультурою, що протистояла світу й державі так, як могла: в одязі, мові, ідеях тощо. Баптистів не приймали до вузів, але вони працювали на «непопулярних» роботах, демонструючи при цьому дуже високі стандарти праці. Цим самим вони утверджували вищість своїх цінностей над панівними цінностями держави.

Тому в нинішньому суспільстві застосування слова «секта» по відношенню до певних релігійних організацій чи до людей, які до них належать, має досить образливий характер.

Хочу зауважити: так звані нові релігійні рухи (це визначення досить умовне) не обов'язково є сектами, а секти, в свою чергу, не завжди можуть бути новими релігійними рухами. Хоча існує класична схема їхньої появи (так з'явилося, скажімо, християнство) – група послідовників гуртується навколо свого лідера, який каже, що вони є «сіллю землі та світлом світу» й повинні або перетворити цей світ на краще, або повністю від цього світу втекти. З часом відбувається або адаптація цих людей до світу, або світ поступово починає приймати їх. Інший розвиток подій може спостерігатися тоді, коли група радикально протистоїть

абсурди

За даними Державного комітету України у справах національностей та релігій станом на 1 січня поточного року в Україні діяли понад 33 тисячі релігійних організацій 55-ти віросповідних напрямів (понад 1800 громад діяли без державної реєстрації). Із них, за даними реєстрації, до Української православної церкви Московського патріархату належать 11704 громади, до УПЦ Київського патріархату – 4251, УАПЦ – 1194, греко-католицької церкви – 3597, римо-католицької – 904 громади.

Серед протестантських церков можна виокремити п'ятидесятників (1472 громади), адвентистів сьомого дня (1016 громад), свідків Єгови (676 громад), мормонів (34 громади) тощо.

Слід відзначити, що статистика зареєстрованих релігійних громад відображає лише кількість зареєстрованих державою статутів і не відображає реальної кількості віруючих, котрі стоять за цими громадами. Адже для реєстрації однієї громади за українським законодавством досить заяви десяти повнолітніх осіб. Таким чином, і громаду кафедрального собору в обласному центрі, і громаду, яка існує лише в статутних документах, статистика відображає однаково.

«Церква Саєнтології».

1977–1978 роки, США: виявлено масове розкрадання шпигунами «Церкви Саєнтології» урядових документів, що належали армії, флоту, митній службі, Управлінню юстиції та Судовій палаті США. Це спричинило низку судових процесів. 1996 рік, Греція: суд заборонив діяльність організації в Афінах після отримання інформації про проникнення саєнтологічних агентів у Розвідувальне агентство Греції.

Міжнародна спільнота свідомості Крішні.

1983–1986 роки, США: скоєння низки злочинів, зокрема вбивств, адептами організації в місті Нью-Вріндаване.

«Біле Братство».

1993 рік, Україна: адепти намагалися захопити Софійський собор і вчинити масове самогубство. Пересічні члени секти зазнавали психологічних маніпуляцій, вживали, не знаючи про це, їжу з психотропними препаратами, повністю віддаючись у руки засновників братства. Керівники організації Марія Цвигун та Юрій Кривоногов були засуджені до 4 та 7 років тюремного ув'язнення відповідно.

Аум Сінріке.

1994 рік, Японія: терористичний акт із застосування газу в префектурі Нагано – загинуло 7 осіб. 1995 рік: газова атака в токійському метро – 12 загиблих і 5 тисяч постраждалих. Суд визнав керівника секти Секо Асахару винним і засудив до смертної кари.

«Свідки Єгови».

1996 рік, Росія: адептів організації в Сургуті звинуватили в насильстві над особою та особистістю, підбурюванні до громадянської непокорі. У 1998-му московський суд встановив, що релігійна спільнота завдає шкоди здоров'ю громадян, позаяк спонукає їх до відмови від переливання крові, негативно впливає на психічне здоров'я адептів. 1996 року в Латвії від великої крововтрати померла в лікарні неповнолітня послідовниця «Свідків Єгови», вчення яких забороняє переливання крові. Мати, також член згаданої організації, не дозволила це зробити для порятунку життя своєї доньки.

Сатаністи.

2007 рік, Україна: в Маріуполі у Вальпургієву ніч (30 квітня) сатаністи поруйнували 666 могил. Банда проникла на Старокримське кладовище та влаштувала погром, розбиваючи надгробки, ламаючи хрести, плюндруючи могили. 2008 рік, Ярославль, Росія: після тривалих пошуків трьох неповнолітніх дівчат і хлопця їх знайшли розчленованими й понівеченими до невпізнання. За підозрою у скоєнні цього жорстокого злочину затримали вісьмох молодих людей, котрі зараховували себе до клану «сатаністів».

світові, внаслідок чого або зникає зовсім, або існує на маргінесі.

Багато організацій, котрі вважаються новими релігійними рухами, насправді ними не є. Видатна дослідниця новітніх релігійних рухів Айлін Баркер вважає новою релігією ту, яку сповідують вірні в першому поколінні. Для них вона – свідомий, часто виснажливий вибір. Перші послідовники нового вчення охоплені так званим синдромом неофіта, готові страждати за віру аж до смерті. Вже для їхніх дітей ця релігія стає спадковою, у чомусь рутинною. І дуже часто зі смертю харизматичного лідера такі групи перестають існувати або переживають глибоку кризу.

Щодо використання термінів, то в літературі є свідчення про як мінімум 1700–2000 релігійних рухів, які в той чи інший спосіб можна визнати новими. При цьому всі вони дуже відмінні один від одного. Щоб означити певну релігійну організацію, необхідно подивитися на її внутрішню структуру та діяльність. І, звичайно, слід відрізнити побутовий ужиток від юридичного, в якому немає ні «сект», ні «церков», а є лише «релігійні організації», і, з іншого боку, вжиток науковий.

– Чому, на ваш погляд, виникають нові релігійні організації? Можливо, традиційні церковні інституції в чомусь не задовольняють, зокрема, українців, і вони шукають істину «на узбіччі»?

– Насправді це дуже дискусійне питання, бо завжди існує «золота межа», яку не можна перейти. Щоб залишитися тією самою навіки, Церква постійно має оновлюватися. Вона повинна говорити з сучасною людиною мовою, зрозумілою для неї, і буквально й у переносному значенні. І водночас Церква створює абсолютно особливі – сакральні – простір і час. Когось це задовольняє, когось – ні.

Хтось хоче, щоби в храмі все було як тисячу і дві тисячі років тому, інші – щоби мова богослужіння була цілком сучасною. Є люди, котрі вірять і віритимуть у Бога попри всі перепони, які їм чинять на шляху до Нього. У кожній релігійній традиції є люди, котрі відчувають недостатню для себе «духовну температуру», котрі постійно зупиняються перед так званими вічними питаннями людського буття і часом не знаходять на них відповіді у своїй Церкві (у радянській час – у рамках тодішньої ідеології). Вони жадають бурхливого релігійного піднесення, нового духовного наповнення. Саме з їхнього середовища з'являються особи, котрі, шу-

каючи духовної глибини, йдуть у монастирі, бо не задовольняються стереотипними та стандартними богослужіннями. Інші не сприймають елементів світського життя, що проникають у церковні структури. Така проблема стояла перед історично-традиційними церквами в усі часи. Періодично з'являлися харизматичні особи, які вели за собою людей, вказуючи інший шлях.

Зрештою, уся історія релігії є виникненням, розквітом та/або занепадом тієї чи іншої релігійної спільноти. Єдина проблема – ніхто не в змозі точно сказати, чому деякі періоди людської історії позначені таким бурхливим творенням нових релігій, тоді як інші часи в цьому сенсі набагато спокійніші. Можна лише висловлювати гіпотези. Коли йдеться про мислення, волю, мотивацію мільйонів душ, дуже важко говорити про закономірності. Свого часу я займався проблематикою релігійного навернення. Збирав свідчення людей, які відчули так зване народження згори. Спочатку мені здавалося, що вся справа в соціалізації: людина народжується, вона – як чистий аркуш паперу, потім у неї щось вкладає оточення. Але ж є особи, котрі не отримали жодного релігійного виховання, не читали відповідної літератури, але, як розповів мені один юнак, син партійного функціонера: «Я зайшов до кімнати, увімкнув світло, і в цю мить мене осяяло – Господь мене так любить!». До речі, західні соціологи-релігієзнавці вже давно почали досліджувати категорію «людей, спрямованих на пошук».

– Сучасна психіатрія такими категоріями, як «зомбування», «промивання мізків» тощо, не оперує. Проте суспільство воліє якось захиститися від маніпулятивних технік, спеціальних психологічних прийомів, що допомагають залучати людей до тієї чи іншої релігійної спільноти. Хто, на вашу думку, входить до «групи ризику» та з яких причин?

– Це запитання відбиває досить поширений підхід, багатьма академічними науковцями розкритикований через брак достатнього обґрунтування. Що таке маніпулятивні техніки? Власне термін «*brain-washing*» – промивання мізків – з'явився під час корейської війни (1950–1953 рр.), коли оприлюднили заяви американських військовополонених. У

вересні 1950 року газета *Miami Daily News* надрукувала статтю журналіста Едварда Хантера, де вперше вжито наведене словосполучення. Воно швидко стало модним і широко використовувалося в роки «холодної війни». Саме Хантер (а не вчені) визначив «*brain-washing*» як систему впливу на мозок, після застосування котрої людина захоплено сприймає те, що за нормальних умов у неї викликає відразу. Він стверджував: китайці під час корейської війни піддавали полонених «промиванню мізків». У результаті ментальному здоров'ю проінтерв'юованих журналістом американських вояків було завдано такої потужної руйнації, що багато з них не отямалися й через кілька років після полону. Однак журналістські припущення не підтвердилися. Їх спростували після закінчення війни фахівці й учені, котрі з'ясували, що ж відбувалося насправді.

Група психіатрів-дослідників дійшла висновку: спроби в насильницький спосіб нав'язати людині зміну особистих переконань і поведінки досягають успіху тоді, коли вона під примусом вимушена демонструвати ці зміни заради виживання. Тобто пристосовує свою поведінку для отримання певних вигод: тепло одягу, додаткового харчування, цигарок, але не сприймає проти своєї волі певних ідей. Такі зміни демонструвала меншість полонених. І більшість з цієї меншості повернулася до попередніх переконань і поведінки, щойно тиск на неї припинився. Тому вчені настійливо рекомендують не вживати терміна «промивка мізків». Та припущення Хантера громадська думка все ж таки сприйняла й воно набуло популярності. Прикметно, що спроби спецслужб різних держав, у тому числі й СРСР, створити ефективні техніки «контролю свідомості», різних «агентів-зомбі» тощо провалилися.

Такі глибокі зміни у свідомості можуть статися лише тоді, коли людина у щось/когось щиро повірила. Хоча, з іншого боку, в деяких релігійних організаціях справді відбувається певна психологічна обробка «новоприбулих». На думку відомого італійського дослідника, директора Центру з вивчення новітніх релігій (*Cesnur*) Массімо Інтрівіньє, хоча розумової дестабілізації не існує, нечесні засоби, введення в оману, психологічний тиск таки мають місце. Деякі релігійні організації

навіть можуть завдати шкоди життю та здоров'ю людей, але їх небагато.

До речі, згадана дослідниця А. Баркер, котра збирає та систематизує інформацію про механізми приєднання людей до релігійних спільнот узагалі й до так званих непопулярних релігійних громад, зокрема, вважає термін «промивання мізків» метафорою. Вона з'ясувала, що з тисячі осіб, які вступають до певних сект чи сповідують певні культу, більшість (до 90%) вже за кілька років повертається до звичного життя, до традиційної в тій країні чи регіоні релігійної конфесії. Близько одного відсотка «новонавернених» залишають групу одразу ж, і зовсім мало з них залишаються у секті назавжди.

Як з'являється зв'язок «людина – Бог», ніхто не може пояснити. І тут ми підходимо до речей, які не операционалізуються не лише соціологією релігії. Кожен з нас бодай раз у житті запитував себе: «Що буде після смерті? Який сенс мого життя? Звідки ми прийшли?». Дехто щодня думає про це. Якщо ви їх позначаєте як групу ризику, то, можливо, так воно і є. Не знаю, наскільки достовірна статистика, але кажуть, що серед студентів найчастіше божевільють саме ті, хто вивчає філософію, математику й астрономію, – від неможливості уявити собі Нескінченність.

– В українському парламенті було декілька спроб внести законопроекти з запобігання діяльності релігійних культур деструктивного типу та тоталітарних сект. Їх розкритикували представники провідних церков та ряд експертів, серед котрих були і ви, як загрозові для права громадян на свободу совісті. Що можете розповісти про це нашим читачам?

– На перший погляд, це дуже прості тексти. Приміром, «в Україні забороняється діяльність тоталітарних сект». Скажімо, розробники законопроекту № 5473 про заборону створення та діяльності тоталітарних релігійних сект визначають їх так: «Релігійна організація, діяльність якої спрямована на порушення прав і свобод громадян шляхом використання заходів небезпечного психологічного впливу». У свою чергу, під «небезпечним психологічним впливом» у законопроекті пропонують розуміти «психологічний вплив та інші маніпуляції з емоційно-вольовою сферою людини, з використанням емоційних та психологічних перенавантажень, стресів, індивідуальної схильності до навіюваності, безвілля, недостатнього розумового розвитку і незрілості емоційно-

вольової сфери особи». Навіщо, запитаєте, така розлога цитата? Для того, аби усвідомити: відтак будь-яку церкву, навіть вельми респектабельну, можна затаврувати як «тоталітарну». Уявіть собі, якщо запрацює такий закон, він «повісить» усі релігійні організації на один гак. Важко не помітити, що ці критерії є такими довільними й розмитими, що в разі ухвалення згаданого документа наступного ж дня можна порушувати питання про заборону монастирів і багатьох церковних практик. Чи є нічне неспання, багатоденний піст, сповідання гріхів, тривалі молитви, паломництва, практиковані й у православній, і католицькій церквах, «емоційним і психологічним перевантаженням»?

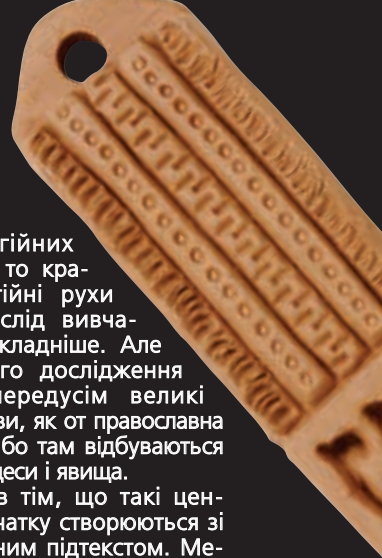
Як бачимо, законопроект не дає жодних об'єктивних критеріїв для визначення шкідливості чи нешкідливості психологічного впливу й може легко стати джерелом зловживань. У боротьбі з тими, хто скоює злочини, прикриваючись релігією, необхідно просто ефективніше застосовувати вже існуюче вітчизняне кримінальне законодавство, котре передбачає позбавлення волі за низку таких злочинів. До речі, «релігійне підґрунтя» за Кримінальним Кодексом України вважається при цьому обтяжливою обставиною.

– А як за кордоном держави захищають своїх громадян?

– Усі розмови про існування там якихось страшенно обмежувальних процедур, драконівських законів і що нам також необхідно їх запровадити – це все вигадки. Навіть у демократичній Європі, в деяких країнах якої православ'я чи католицизм є державною релігією, не існує чіткого визначення тоталітарної секти. Тамтешні законодавчі органи звертають увагу на саму діяльність релігійних організацій. Якщо вона протизаконна, цим займаються правоохоронні органи. Такий стан справ зберігається і в Україні.

В Європі існує лише одна держава, де функціонує щось подібне до згаданого вітчизняного законопроекту. З травня 2001 року у Франції ухвалили закон Абу-Пікарда (за іменами ініціаторів) з протидії «сектам». І хоча цей закон значно чіткіший (його метою є розпуск релігійних груп, котрі неодноразово звинувачувалися у скоєнні кримінальних злочинів), ніж пропонувався українськими депутатами, його зустріли дуже критично. Проти нього виступила католицька і протестантська церкви країни. На думку їхніх представників, закон можна буде використати проти деяких культових практик традиційних релігій. Офіційне видання Ватикану

بِسْمِ اللَّهِ الرَّحْمَنِ الرَّحِيمِ
لِلْعَالَمِينَ
وَلَا تُضِلُّهُمْ
وَلَا تَجْعَلْهُمْ
مُتَّبِعِينَ

La Civiltà Cattolica підкреслювало, що закон фактично загрожує не лише релігійній свободі, а й самому сповіданню віри. 18 грудня 2002 року Парламентська асамблея Ради Європи ухвалила спеціальну резолюцію № 1309 «Свобода релігії і релігійні меншини у Франції», якою закликала Францію переглянути цей документ.

Між іншим, рекомендація Парламентської асамблеї Ради Європи № 1412 (1999 р.) «Протиправні дії сект» пропонує застосовувати до релігійних груп, від імені котрих учиняються неправомірні дії, норми, передбачені цивільним і кримінальним законодавством, і не ухвалювати окремих законодав-

чих актів про секти, «оскільки таке законодавство порушувало б свободу совісті та віросповідання, гарантовану статтею 9 Європейської Конвенції з прав людини, а також зашкодило б традиційним релігіям».

– У наших сусідів-росіян існує Російська асоціація центрів вивчення релігій і сект (РАЦВРС), у Європі – Європейська федерація центрів дослідження та інформування про сектантство (FECRIS). Чи не слід і нам створити щось подібне?

– Я вважаю: що більше дослідницьких наукових центрів з вивчення

релігійних феноменів, то краще. Усі релігійні рухи й організації слід вивчати якомога докладніше. Але найретельнішого дослідження потребують передусім великі традиційні церкви, як от православна чи католицька, бо там відбуваються дуже цікаві процеси і явища.

Проблема в тім, що такі центри вже від початку створюються зі звинувачувальним підтекстом. Мета їхнього існування – протистояти, всіляко викривати ті релігійні організації, які їм не подобаються, та знаходити в них негатив. А це важко назвати академічною діяльністю.

Семен ГЛУЗМАН, психіатр і правозахисник; директор Українсько-американського бюро із захисту прав людини; голова Експертної ради при Міністерстві праці та соціальної політики, одним із пріоритетних завдань якої є розв'язання проблеми розповсюдження наркотиків у країні; виконавчий секретар Асоціації психіатрів України; директор Міжнародного медичного реабілітаційного центру для жертв війни і тоталітарних режимів (МРЦ):

– Кожна цивілізована держава мінімізує можливості впливу психологічних технік на громадянина. Саме тому повсюдно заборонені телевізійні сеанси всіляких «цілительів» на зразок Кашпировського. Зокрема, у США та Франції проведено чимало досліджень з метою зрозуміти механізм впливу на людину нетрадиційних культів з деструктивним характером діяльності. Як правило, цими дослідженнями займаються психологи, а не психіатри. Згідно з їхніми висновками, такому впливу найлегше піддаються люди, котрі перебувають у важкій життєвій ситуації, котрі втратили звичні орієнтири. Тип особистості тут менш важливий.

Українська держава масштабних досліджень із впливу нетрадиційних культів на здоров'я людини до цьо-

го часу так і не проводила. З іншого боку, ми не можемо заборонити всілякі нові релігійні практики, оскільки є демократичною державою. Вітчизняні науковці (Людмила Філіпович та інші) свого часу аналізували феномен «Білого Братства». Мабуть, це були перші (і, на жаль, останні) серйозні дослідження в Україні, які високопосадовцям і законодавцям не цікаві. Видається, наші політики радників не потребують, а їхня діяльність визначається не науковим знанням, а дуже меркантильним розумінням «здорового глузду».

Методи протистояння цьому злу відомі, серед яких і обов'язкова реабілітація жертв таких культів. У цьому разі необхідні і психологічна, і духовна, а часом і правова, соціальна або психіатрична допомога. Але... Чи може це цікавити державу, де численні маги, чаклуни, телепати й інші народні «цілители» отримують ліцензію на медичну діяльність у спеціальному підрозділі Міністерства охорони здоров'я?

Під час скандальної та ганебної ситуації з «Білим Братством» я намагався залучити в Україну іноземних

експертів, котрі розуміються на цих проблемах. Позаяк з'ясувалося, що в Україні просто немає фахівців такої кваліфікації, навіть у КДБ чи МВС... На моє прохання Американська психіатрична асоціація домовилася з фахівцями, які співпрацюють у цьому напрямі з ФБР. Вони готові були прилетіти до Києва та працювати безоплатно. Цю ідею підтримало тоді й американське посольство в Україні. Але візит закордонних фахівців так і не відбувся: ніхто з чиновників не захотів проявити ініціативу й підписати відповідний лист послу США.

До речі, нині в Україні відкрито діє релігійна організація «ЮСМАЛОС», заснована послідовниками забороненого «Братства». Крім них, так само відкрито (і успішно, на жаль) працюють й інші. Але цю проблему не можуть розв'язати силові відомства. Тут необхідні інші дії. Передусім політична воля законодавців і уряду, якої немає. Найважливішою має стати профілактика. Як відомо, будь-яку хворобу легше попередити, ніж лікувати.

Геннадій ДРУЗЕНКО – міжнародний експерт у релігійних справах, зокрема у сфері державно-церковних відносин, відомий правник, перекладач, публіцист.

– Геннадію Володимировичу, в усьому світі поряд з традиційними релігійними течіями існують релігійні об'єднання, діяльність яких має деструктивний або тоталітарний характер. Але навіть у європейському законодавстві немає чіткого визначення «тоталітарна секта», хоча в деяких країнах, як мені відомо, заборонені «Свідки Єгови» як соціально небезпечна організація. То які оцінки та механізми боротьби з ними використовує Євроспільнота?

– Не можу погодитися з такою категоричністю. Більшість нинішніх традиційних релігій на той чи інший час свого становлення видавалися вже наявним релігійним організаціям «деструктивними сектами». Серед них насамперед і християнство з його євангельським радикалізмом. Протягом століть відбулася певна інтеграція церков та «світу», але водночас з точки зору атеїста православні монастирі, що існують на цій землі вже тисячу років, з їхнім культом «умертвіння плоті», відмови від особистого майна, від одруження, від народження дітей – є відверто «деструктивними» організаціями. Тому я уникав би ярликів на кшталт «деструктивна секта», «соціально-небезпечна» організація тощо. Оскільки в нас на конституційному рівні закріплено принцип світської держави, то релігійні організації як об'єднання фізичних осіб – незалежно від віросповідання – мають зазнавати якогось обмежень у їхній діяльності чи тим паче ставати об'єктами боротьби з боку держави тільки тоді, коли вони порушують чинне законодавство. Приміром, доведення до самогубства є кримінальним злочином. Якщо слідчі органи доведуть, що якась «тоталітарна секта» спонукала одного зі своїх adeptів вчинити суїцид, тоді мають бути застосовані встановлені законом санкції і до організації загалом, і до її лідерів. Інакше із сильними рудиментами радянської свідомості розподілу людства на «своїх» та «чужих» ми швидко скотимося до полювання на відьом.

Щодо європейського досвіду ви слушно зауважили: в деяких країнах, зокрема у Франції, є юридичні обмеження на діяльність так званих сект. Водночас це радше виняток, аніж правило. Загалом реакція західного світу на французький «антисектантський» закон 2001 року була і є негативною.

Єдиного уніфікованого загальноєвропейського законодавства у сфері свободи релігії та державно-церковних взаємин наразі немає.

Регулювання цієї сфери перебуває в компетенції національних урядів та парламентів кожної окремої європейської держави.

Людину не можна загнати в Царство Небесне «вогнем і мечем». Якщо ми хочемо вивчати традиційні й новітні релігії, то нам не бракує мережі академічних установ та громадських організацій, що працюють над цими питаннями.

– Серед цілей європейської федерації центрів дослідження та інформування про сектанство (FECRIS) – «брати участь у створенні європейського правового поля і попереджати офіційну владу та міжнародні інституції у разі діяльності, котра заслуговує на покарання». На сайті федерації можна також знайти визначення тоталітарної організації та секти. Воно за своєю суттю є лише рекомендаційним?

– Так. FECRIS за своїм статусом є міжнародним об'єднанням недержавних організацій, що вважають секти негативним явищем і докладають зусиль для боротьби з ними. Як елемент плюралістичного суспільства така організація потрібна. Допомога вона не претендує на володіння істиною в останній інстанції, а її голос артикулює лише одну з позицій в діалозі багатьох, її діяльність можна лише вітати, оскільки «новітні», як і «традиційні» релігії, не завжди і не скрізь є спільнотами праведників. З іншого боку, Україні активно нав'язується російська модель ставлення до нових релігійних течій, пропегована центром «Діалог», який очолює одіозний пан О. Дворкін. Український філіал центру у Дніпропетровську встигає вносити розбрат не лише в християнське середовище, а й пересварити християн і мусульман, діючи аж ніяк не християнськими методами.

Я глибоко переконаний, що відносини держави та релігійних організацій мають регулюватися тими само законами, що визначають парадигму стосунків держави і громадських організацій, держави та благодійних організацій, держави та інших різновидів некомерційних організацій. Може, з деякими особливостями, що не змінюють засад регулювання цих відносин. У нас є цивільне, кримінальне, адміністративне, податкове, трудове законодавство. Якщо релігійна організація порушує його, для неї – втім, як і для будь-якої іншої – мають наставати негативні наслідки у вигляді передбачених законом санкцій. Будь-які спеціальні «антисектантські» закони – шлях до обмеження чи навіть придушен-

Геннадій ДРУЗЕНКО, магістр європейського права Абердинського університету (Велика Британія); реципієнт наукових стипендій Чивнінг (Велика Британія), Фулбрайт (США), Макс Планк (Німеччина), віце-президент Інституту європейської інтеграції (Польща), член робочої групи з підготовки нової редакції Закону Україну «Про свободу совісті та релігійні організації», головний редактор українського перекладу установчих договорів Європейського Союзу.

ня релігійної свободи. Шлях до Бога – завжди шлях свободи, нехай сповнений падінь, блукань та помилок (згадаймо притчу про блудного сина), але він апріорі можливий тільки як вільний вибір людини. І справа держави – забезпечити та захистити в розумних межах цю свободу.

– Отже, чинне законодавство містить достатньо норм для захисту від негативного впливу будь-яких, не лише релігійних організацій?

– Свобода – задоволення не з дешевих. Здебільшого за нього розплачуються роками поневірянь, здоров'ям, а подеколи й власним життям. Я вірю в людину, вірю в те, що лише у свободі вона має шанс відбутися в якомусь найглибшому сенсі. Тому розумію, що її слід захистити від крадія, ґвалтівника та шахрая. Але захист від «психологічної залежності» чи «одержимості» (є таке слово з євангельського лексикону) – у цій тонкій сфері допомога держави переважно перетворюється на допомогу слона у посудній лавці. Звільнення людини від такого роду залежностей – насамперед справа батьків, рідних, друзів, духовних наставників і, можливо, певних громадських організацій. Допомогти «одержимому» можуть тільки ті, що його чи її люблять, а держава по своїй суті просто не здатна любити...